

ЗБОРНИК

ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

XVI/2

Српски језик у средњовековној Србији
Историчка граматика српског језика
Корени српског језика
Александар Младеновић: О српском језику у средњовековној Србији
Александар Младеновић: О српском језику у средњовековној Србији
Грчки језик у средњовековној Србији
Младеновић: О српском језику у средњовековној Србији
Језик у средњовековној Србији
Београдски М. Н. Младеновић: О српском језику у средњовековној Србији
Српски језик у средњовековној Србији
Младеновић: О српском језику у средњовековној Србији
Др Драгољуб Петровић: О српском језику у средњовековној Србији

САДРЖАЈ

Др Драгољуб Петровић: О српском језику у средњовековној Србији	191
Младеновић: О српском језику у средњовековној Србији	200
Др Драгољуб Петровић: О српском језику у средњовековној Србији	201
Младеновић: О српском језику у средњовековној Србији	207

ХРОНИКА

Младеновић: О српском језику у средњовековној Србији

НОВИ САД
1973

ДЕРИВАЦИЈА И ФОНЕТИКА

БЕРИСЛАВ М. НИКОЛИЋ

1. Циљ је овоме раду приказ и анализа основних гласовних појава у вези са творбом речи у савременом српскохрватском књижевном језику. Рад је заснован на синхроничној анализи. Да га не бих оптерећивао сувишним цитатима, одмах ћу навести литературу којом сам се служио: 1) Белић А., *Грамаџика српскохрватског језика*, за I разред (Бгд. 1933), за II раз. (Бгд., I изд. 1932, II изд. 1934), за III раз. (Бгд. 1933); 2) Белић А., *Основни историје српскохрватског језика, I, Фонетика*, Бгд. 1960; 3) Белић А., *Савремени српскохрватски језик, I део: Гласови и акценат*, Бгд. 1948; 4) Белић А., *Савремени српскохрватски књижевни језик, II део: Наука о грађењу речи*, Бгд. 1949; 5) Бошковић Р., *Развијак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, ЈФ XV, стр. 1—155; 6) Вrabec - Hraste - Živković *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*⁸ Zgb. 1968; 7) Margetić T., *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*², Zgb. 1931; 8) *Правопис српскохрватског књижевног језика са Правописним речником*, Нови Сад 1960; 9) Стевановић М., *Грамаџика српскохрватског језика*, Бгд. 1951; 10) Стевановић М., *Савремени српскохрватски језик (грамаџички системи и књижевнојезичка норма), I, Фонетика и морфологија*¹, Бгд. 1964.

2. Две су основне категорије гласовних промена у вези с творбом речи у савременом српскохрватском књижевном језику: 1) сталне и 2) несталне. Ове друге, несталне, зваћу специфичним гласовним појавама. О њима, тј. о специфичним гласовним појавама у вези с творбом појединих врста речи, говорићу у вези са сваком врстом посебно. Али, пре тога, говорићу о сталним гласовним појавама, које долазе код свих врста речи у свим случајевима кад се за њих створе услови.

1) Сталне гласовне појаве

3. То су: 1) једначење сугласника по звучности; 2) једначење сугласника по месту образовања; 3) губљење сугласника.

4. Једначење сугласника по звучности. Први се сугласник једначи према другом: *ројство* (: *роб*), *јримедба* (: *јримејиши*; и у ген. мн.: *јримедаба*), *искочиши* (: *изићи*), *белешка* (: *бележииши*; ген. мн. *бележаса*), *сведоџба* (*сведочиши*) и сл. Према *Правопису* из 1960. у писању се одступа од једначења сугласника по звучности у овим случајевима: 1) ако се *д* нађе испред *с* или *ш*, оно остаје у писму неизмењено: *јошћредседник*, *градски*, *људство*, *одшејиши* и сл.; 2) ако се *ђ* нађе пред наставком *-ство*, остаје неиз-

мењено у писању: *воћсїво*; 3) у сложеницама, највише посуђеницама из латинског, не мења се сугласник на крају првог дела сложенице да се не би замаглило значење (*јурисдикција*; тако и: *їредїтурски*); 4) у неким страним властитим именима и придевима од њих изведеним такође не долази до једначења сугласника по звучности (*Вашингїтон*, *вашингїтонски*); 5) сугласник *д* може се писати у презимену *Кадчић* одн. *Кадчићев* (да би се разликовало од *Качић*, *Качићев*), у случајевима као: *Забрдац*, ген. јдн. *Забрдаца*; *Брзудац*, ген. јдн. *Брзудца* и сл.

5. Једначење сугласника по месту образовања. 1) Испред сугласника *ч* и *ћ* место *с* и *з* долази *ш*: *їашче* (: *їас*), *лишиће* (: *лисїћ*), *шїчезнуїћ* (: *изић*), *рашїћерейашїћ се* (: *разић се*) и сл. 2) Испред сугласника *џ* и *ђ* место сугласника *з* долази *ж*: *ражсїакаїћ се* (: *разић се*), *грожђе* (: *грозд*). 3) Испред сугласника *љ* и *њ* место сугласника *с* долази *ш*; *сношљив* (: *сношїћ*), *їрошња* (: *їросїћ*). 4) Испред сугласника *љ* и *њ* место сугласника *з* долази *ж*: *їажљив* (: *їазїћ*), *їажња* (: *їазїћ*). 5) У префиксима *с*, *раз* и *из* сугласници *с* и *з* испред *љ* остају неизмењени: *сљубїћ*, *разљубїћ*, *изљубїћ*. 6) У простим и изведеним речима испред уснених сугласника место сугласника *н* долази *м*: *зелембаћ* (: *зелен*), *сїтамбени* (: *сїтан*), *їрехрамбени* (: *храна*). 7) У сложеницама, ако се сугласник *н* налази на крају првог дела сложенице, а други део сложенице почиње усненим сугласником, глас *н* се задржава: *сїтранїуїћ*.

6. Редукција сугласника: 1) Када се, приликом творбе речи, нађу, после једначења по звучности или по месту образовања, два једнака сугласника, они се редуцирају на један: *безаконик* (: *без + законик*), *оделић* (: *од + делић*), *руски* (: *Рус + ски*), *їженић* (: *из + женић*), *иселић* (: *из + селић*), *раширић* (: *раз + ширић*). Одступања су тројака: а) у суперлативу придева који почињу на *ј* пишу се два *ј* (*најјачи*); б) у сложеницама као *їоддијалекаїћ* такође не долази до редукције; в) ваља писати *шесїсїо-годишњи* кад придев означава нешто што је старо 600 год. 2) Када се префикси, који се завршавају на *ї* и *д*, додају глаголима који почињу сугласницима *ц*, *ч*, *џ* и *ђ*, не долази до редукције (из семантичких разлога), већ се само сугласници једначе по звучности: *оїћушнуїћ*, *оїћейшїћ*, *їоїћинїћ*, *надђавољїћ* и сл. 3) Обично се сугласници *д* и *ї* губе испред сугласничке групе *шїћ*: *госїошїћина* и сл.; али је ипак: *будшїћ*, *кадшїћ* и *рашїћа* = *радшїћа*. 4) Када се при творби речи сугласници *ї* и *д* нађу између фрикативних *с*, *з*, *ш* и *ж* и праскавог сугласника или *н*, *љ*, *њ* и *м*, у истом слогу, — губе се: *болесник* (: *болесї*), *гозба* (: *госї*), *болешљив* (: *болесї*), *їозоршїни* (: *їозоршїће*), *годишњак* (: *годишїћа*), *лиснаїћ* (: *лисїћ*). Одступања су двојака: а) придев *їоїусїљив*; б) сугласник *ї* не редуцира се кад се нађе између сугласника *с* и сугласника *к* или *н*: *а*) у придевима изведеним наставком *ни* од страних речи: *азбесїни*; б) у именицама изведеним наставком *-киња*: *гимназисїкиња* (али је ипак: *модискиња*).

2) Несїалне гласовне їојаве

7. Најважније су оне које се јављају у вези с неправим простим именицама од глагола и у вези с изведеним речима.

а) Гласовне појаве у вези с нејравим иросијим именицама од глагола

8. Код извесног броја простих именица од глагола није исти вокал у корену глагола и именице. Такви су нпр. односи:

и/о: бийи | бѡј, крии | крѡв, лии | лѡј;

е/о: грѣйсѣи | грѣб, довѣсѣи/вѡз, ѿлѣсѣи/ѿлѡи;

у/ла: мѡсѣи/млѡз;

ра/ер/ир/ор: брѣи/бѣрѣм/бѣраи/ѿбор;

ѡ/о: грѣмеи/грѣм и сл.

б) Гласовне појаве у вези с изведеним именицама

9. Специфичне — и то важније — гласовне појаве у вези с изведеним именицама анализираћу у вези са сваким суфиксом посебно.

1) Наставак *-ба*. Именица *мѡба* настала је у време кад је у новоштокавским дијалектима српскохрватског језика свако *л* на крају речи и слога прелазило у *о* (XIV в.). Данашње *мѡлба* стоји према *мѡлии* као *бѡрба* према *бѡрии*.

2) Наставак *-ѿво*. Ако се основа завршава на *к*, у изведеници долази:

ч м. к: *сечѿва* — гл. прид. радни *сѣкао*; али долази и:

ц м. к: *ѿѣѿво* — гл. прид. радни *ѿѣкао*.

3) Наставак *-сѿво*. а) Задржава се *л* на крају слога у случајевима као: *ѡвѡлсѿво*. б) Ако се основа завршава на *к*, *г* или *х*, место њих у изведеници долази *ш*, при чему је такође редуциран сугласник *с* из наставка: *друшѿво* — *друг*, *јунѡшѿво* — *јунѡк*, *сирѡмѡшѿво* — *сирѡмах*. в) Ако се основа завршава на *ћ*, не долази ни до какве промене: *ѿдкућсѿво*, *могућсѿво*. г) Јавља се непостојано *а* у ген. мн.: *ѿѡрсѿѡвѡ*, *ѿѡрошѿѡвѡ*.

4) Наставак *-ансѿво*. Ако се основа завршава на *к*, *г*, у изведеници долази:

ч м. к: *чѡвѡѡнсѿво* — *чѡвѡк*;

ж м. г: *Бѡжѡнсѿво* — *Бѡг*.

5) Наставак *-ѡрѡда*. Место сугласника *г* (у основној речи) долази у изведеници *ж*: *нѡжѡрѡда* (: *нѡга*).

6) Наставак *-е*. Ако се основа завршава на *к* у изведеници долази:

ч м. к: *ѡѡѡче* — *ѡѡѡк*, *мѡмче* — *мѡмак*.

У синхроничној анализи исправније је говорити о наставку *-че*.

7) Наставак *-је*. а) Место завршних сугласника основе *ѡ*, *ѿ*, сугласничких група *зд*, *сѿ* (такође на завршетку основе), завршних сугласника основе *л*, *н*, *б*, *ѿ*, *м* и сонанта *ј* из наставка долази:

ћ м. ѡј: *зѡбѡрѡје* — *бѡѡѡ*;

ћ м. ѿј: *ѡвѡѡе* — *ѡвѡѿ*, *чѡкѡѡе* — *чѡкѡѿ*;

жћ м. ѡј: *грѡжѡје* — *грѡѡѡ*;

шћ м. сѿј: *лишѡе* — *лисѿ*;

- љ м. лј: *весѣље* — *вѣсела*, *окрѣље* — *крѣло*;
 њ м. нј: *грѣње* — *грѣна*, *зрње* — *зрно*;
 бљ м. бј: *грѣбље* — *грѣб*;
 мљ м. мј: *Полѣмље* — *Лѣм*;
 ѿљ м. ѿј: *снѣље* — *снѣ*.

б) Ако се основа завршава данашњим меким сугласницима, редуцира се *ј* из наставка: *бѣсиле* — *бѣсилак*, *смѣље* — *смѣљ*, *сѣѣње* — *сѣѣњак*, *идкѣђе* — *кѣђа*. в) Ако се основа завршава на сугласнике *с*, *ш*, *з*, *ж*, *ч* или *р*, не мењају се ни они ни *ј* из наставка: *клѣсје*, *дрѣшије*, *рѣскошје*, *дрѣжје*, *иднѣжје*, *обрѣчје*, *иддрѣчје*, *ббрје*, *ѿддрје*.

8) Наставак *-ѣк*. Ако се основа завршава на *л*, *н*, *ск*, у изведеници долази:

- љ м. л: *весѣљѣк* — *вѣсела*, *сѣљѣк* — *сѣло*;
 њ м. н: *смѣѣњѣк* — *смѣѣњ*;
 шѣ м. ск: *гѣршиѣк* — *гѣрскѣ*, *нѣкољшиѣк* — *нѣкољскѣ* (на тај начин начињен је наставак *-шиѣк*).

9) Наставак *-(а)к*. а) Ако се основа завршава на *к*, *г*, *х* у изведеници долази:

- ч м. к: *мрѣчѣк* — *мрѣк*;
 ш м. х: *ѿрѣшѣк* — *ѿрѣх*.

б) Непостојано *а* из наставка долази у ном. јдн. и ген. мн.:

- ном. јдн. *ѿчѣѣѣк*, ген. јдн. *ѿчѣѣѣка*, ген. мн. *ѿчѣѣѣкѣ*;
 ном. јдн. *сврѣѣѣѣк*, ген. јдн. *сврѣѣѣѣка*, ген. мн. *сврѣѣѣѣкѣ*.

10) Наставак *-уљ(а)к*. Ако се основа свршава на *к*, *г*, *х*, у изведеници долази:

- ч м. к: *момчѣуљѣк* — ген. јдн. *мѣмѣка*,
чѣвѣчѣуљѣк — *чѣвѣк*;
 ж м. г: *брѣжѣуљѣк* — *брѣг*.

11) Наставак *-ѣк*. Задржава се *л* кад постоји на крају слога основе код именица изведених варијантом *-ѣк*: *нѣчѣлѣѣк*.

12) Наставак *-ка*. Ако се основа завршава на *к*, *г*, *х*, у изведеници начињеној варијантом *-ѣка* долази:

- ч м. к: *млѣчѣка*;
 ш м. х: *јѣшиѣка* — *јѣха*.

13) Наставак *-ло*. Ако се основа завршава на *к*, *г*, *х*, у изведеници начињеној варијантом *-ѣло* долази:

- ч м. к: *рѣчѣло*.

14) Наставак *-јѣнин*. а) Ако се основа завршава на *к*, *ѣ*, *ѣ*, *д*, *в*, *м* у изведеници долази:

- ч м. кј: *ѿѣчѣнин* — *ѿѣк*;
 ч м. ѣј: *Крѣгујѣвѣнин* — ген. јдн. *Крѣгујѣвѣца*;

- ћ м. *иј*: *Банџанин* — *Банџи*;
 ђ м. *дј*: *брђанин* — *брдо*, *грађанин* — *град*;
 вљ м. *вј*: *дсирвљанин* — *дсирво*;
 мљ м. *мј*: *Римљанин* — *Рим*.

б) Ако се у основи непосредно пред *в* налази *иј* или *дј*, у изведеници долази:

- иљ* м. *иљв* (< *ијв*): *Нерейљани* — *Нерейва*;
дљ м. *дљв* (< *дјв*): *Будљанин* — *Будва*.

15) Наставак *-ина*. Ако се основа завршава на сугласнике *к*, *г*, *х*, *сиј*, у изведеници долази:

- ч* м. *к*: *јунџина* — *јунџк*, *човџина* — *човек*;
ж м. *г*: *ноџина* — *ноџа*;
ш м. *х*: *иџбушина* — *иџбух*;
шч м. *сиј*: *болџина* — *болџиј*.

Сугласник *з* остаје неизмењен: *дџазина*.

16) Наставак *-урина*. Ако се основа завршава на *-сиј* у изведеници долази:

- шч* м. *сиј*: *машџурина* — *машџиј*.

17) Наставак *-ејина*. Ако се основа завршава на сугласнике *к*, *г* или *х*, у изведеници долази:

- ж* м. *г*: *књижџејина* — *књига*, *ножџејина* — *ноџа*.

18) Наставак *-ијина*. У изведеници се редуцира завршни сугласник *д* основе: *госијијина* — *госија*.

19) Наставак *-иња*. Ако се основа завршава на *к*, *г*, *х*, ти сугласници се не мењају у изведеници: *дџкиња*, *јунџкиња*, — *кнеџиња*.

20) Наставак *-ње*. Ако се основа глагола VII Белићеве врсте завршава на *в*, *д*, *з*, *л*, *м*, *н*, *и*, *с*, *иј*, у глаголкој именици долази:

- вљ* м. *в*: *мрвљење* — *мрвљиј*;
ђљ м. *д*: *рођење* — *родјиј*, *суђење* — *судјиј*;
жљ м. *з*: *воџење* — *возјиј*, *гаџење* — *газјиј*;
љљ м. *л*: *дељење* — *дељиј*;
мљ м. *м*: *брајимљење* — *брајимиј*;
њљ м. *н*: *брањење* — *браниј*;
иљ м. *и*: *куйљење* — *кујиј*;
шљ м. *с*: *ношење* — *ношиј*;
ћљ м. *иј*: *млађење* — *млајиј*.

У другим врстама тога нема: *везење*, *илејење*.

21) Наставак *-џр*. Ако се основа завршава на *к*, *г*, *ц*, *ск*, у изведеници долази:

ч м. к: *ојанчѣр* — ген. јдн. *ојѣнка*;
 ж м. г: *књѣжѣр* — *књѣга*;
 ч м. ц: *грѣничѣр* — *грѣница*, *оѣчѣр* — *оѣца*, *шѣмничѣр* — *шѣмница*;
 шч м. ск: *гѣшчѣр* — *гѣска*.

Појава није доследна: *лѣкар*.

22) Наставк *-ара*. Ако се основа завршава на *к*, *ск*, у изведеници долази:

ч м. к: *шѣнѣчѣра* — *шѣнок*, *шѣшѣчѣра* — *шѣшѣчѣк*;

шч м. ск: *дѣшчѣра* — *дѣска*, *шѣшчѣра* — ген. јдн. *шѣска*.

23) Наставак *-ура*. Ако се основа завршава на *к*, у изведеници долази:

ч м. к: *дѣвѣчѣра* — *дѣвѣјка*.

24) Наставак *-шѣше*. Ако се основа завршава на *к*, у изведеници долази:

ч м. к: *рѣшѣшѣше* — *рѣк*, *шѣшѣшѣше* — гл. пр. р. *шѣшека*.

25) Наставак *-ић*. Ако се основа завршава на *к*, *г*, *ск*, у изведеници долази:

ч м. к: *Вѣчић* — *Вѣк*, *јѣсичић* — *јѣсика*, *Новѣчић* — *Новѣк*;

ж м. г: *Бѣжичић* — *Бѣг*;

шч м. ск: *гѣшчићи* — *гѣска*.

Појава није доследна: *Лѣкић*, *Лукић*, *Бѣгић*, *сѣрахић*.

26) Наставак *-(а)ц*. а) Ако се основа завршава на *к*, *г*, *х*, у изведеници долази:

ч м. к: *лѣцац* — *лѣк*;

ж м. г: *рѣжцац* — *рѣг*;

ш м. х: *крѣшцац* — *крѣх*.

Појава није доследна: *кѣцац*, *бѣгац*, *гѣшцац*. б) Непостојано *а* из наставка долази у ном. јдн. и ген. мн.:

ном. јдн. *лѣвац*, ген. јдн. *лѣвца*, ген. мн. *лѣвѣца*;

ном. јдн. *сѣрац*, ген. јдн. *сѣраца*, ген. мн. *сѣрѣца*.

27) Наставак *-л(а)ц*. а) Сугласник *л* и непостојано *а* из наставка долазе само у ном. јдн. и ген. мн. У осталим падежима м. *л* долази *о* и нема непостојаног *а*:

ном. јдн. *вѣдалац*, ген. јдн. *вѣдаоца*, ген. мн. *вѣдалѣца*;

ном. јдн. *жѣшелац*, ген. јдн. *жѣшеоца*, ген. мн. *жѣшелѣца*;

ном. јдн. *шѣмалац*, ген. јдн. *шѣмаоца*, ген. мн. *шѣмалѣца*.

28) Наставак *-ица*. Ако се основа завршава на *к*, *г*, *х*, *ц*, *ск*, *шк*, у изведеници долази:

ч м. к: *вѣшѣца* — *вѣк*, *дѣвѣшѣца* — *дѣвѣјка*, *шѣрѣшѣца* — *шѣрѣк*, *рушѣца* — *рука*;

ж м. г: *нѣжѣца* — *нѣга*;

ш м. х: *мѣшѣца* — *мѣха*;

примјер *м. џ*: *двчица* — *двца*, *ӣӣичица* — *ӣӣица*;
ич м. ск: *гѹицица* — *гѹска*, *дѹицица* — *дѹска*, *љѹицица* — *љѹска*;
ич м. шк: *ӣѹицица* — *ӣѹшка*.

Ова појава није доследна: *Анчица* = *Анчица*, *Јѹкица*, *кѹкица*. Сугласник *з* остаје неизмењен: *кѹзица* — *кѹза*.

29) Наставак *-це*. а) Ако се основа завршава на *л*, оно долази само у ген. мн.: *кридце* — *крилаца̄*, али ваља нагласити да ова појава није доследна јер се говори и *крилце* (тј. *л* се задржава, не долази *о м. л*). б) Непостојано *а* долази у ген. мн. ако се пред завршетком *а* налази сугласничка група (сем *с̄ӣ*, *зд*, *ӣӣ*, *ӣћ*, *жд*): *крилаца̄*.

в) Гласовне појаве у вези с изведеним придевима

10. Специфичне — и то важније — гласовне појаве у вези с изведеним придевима анализираћу у вези са сваким суфиксом посебно.

1) Наставак *-ав*. Ако је основа именичка и ако се завршава на *џ*, у изведеници долази *ч м. џ*: *грѹзничав* — *грѹзница*, *живичав* — *живица*. Ако је основа глаголска, остаје *џ* и у изведеници: *муџав* — *муџаӣи*. Карактеристично је да сугласник *к* из основе остаје неизмењен: *длакав* — *длака*, *млакав* — *млак*.

2) Наставак *-ев*. а) Овај наставак долази иза данашњих меких сугласника *ј*, *љ* (*ӣр̄ӣја̄ӣељев*), *њ*, *ћ* (*Белићев*), *ђ* (*вѹђев*) и иза ових данас очврслих сугласника: *ж* (*јѹжев*), *ш*, *ч* (*дчев*, *с̄ӣричев*). Из сугласника *р* могућни су дублети: *ра̄ӣја̄ров* = *ра̄ӣја̄ров*. б) Ако се основа завршава на *з*, *џ* у изведеници долази:

ж м. з: *кнежев* — *кнез*;

ч м. џ: *дчев* — ген. јдн. *дца*, *свечев* — ген. јдн. *свѹца*, *с̄ӣричев* — ген. јдн. *с̄ӣрица*.

3) Наставак *-ов*. Ако се основа завршава на *кв*, у изведеници се та група дисимилацијом редуцира па долази *к м. кв*: *буков* — *буква*, *смѹков* — *смѹква*.

4) Наставак *-ји*. а) Ако се основа завршава на *ӣ*, *д*, *н*, *к*, *џ*, *г*, *ск*, *б*, *в*, у изведеници долази:

ћ м. ӣј: *ӣӣлећи* — ген. јдн. *ӣӣлеӣа*, *ӣе̄лећи* — ген. јд. *ӣе̄леӣа*;

ђ м. дј: *гѹвеђи* — *гѹведо*;

њ м. нј: *јелењи* — *јелен*;

чј м. кј: *ра̄чји* — *ра̄к*, *св̄ра̄чји* — *св̄ра̄ка*, *чѹвѹчји* — *чѹвек*;

чј м. џј: *вра̄ӣчји* — *вра̄бац*, *лӣсицји* — *лӣсица*, *ӣӣӣчји* — *ӣӣӣца*;

жј м. гј: *Бѹжји* — *Бѹг*;

ичј м. скј: *гѹицји* — *гѹска*;

бљ м. бј: *жа̄бљи* — *жа̄ба*;

вљ м. вј: *ла̄вљи* — *ла̄в*.

Ако се основа завршава на *з*, *с*, *ш*, нема промене: *кѹзји* — *кѹза*, *ӣѹсји* — *ӣѹс*, *мӣӣји* — *мӣӣ*. б) После сугласника *ч*, *ж*, *ш* може доћи и дублетски наставак: *-чи*: *ра̄чји* = *ра̄чији*, *св̄ра̄чји* = *св̄ра̄чији*, *чѹвѹчји* = *чѹвѹчији*; *вра̄ӣчји* = *вра̄ӣчији*, *лӣсицји* = *лӣсицији*, *ӣӣӣчји* = *ӣӣӣчији*; *гѹицји* = *гѹицији*; *Бѹжји* = *Бѹжичји*; *мӣӣји* = *мӣӣичји*.

5) Наставак *-ски*. а) Ако се основа завршава на *к, г, ћ*, у изведеници долази:

чк м. *кск*: *јунѧчки* — *јунѧк*;

шк м. *гск*: *врашки* — *враг*;

ћк м. *ћск*: *ѡришићки* — *Тришић*.

б) Ако се основа завршава на *л*, није обавезно да у изведеници дође о м. *л*:
сѡскѧ = *сѡлскѧ*.

6) Наставак *-ан*. Ако се основа завршава на *д, ѡ, ск, зг, шк*, у изведеници долази:

ђ м. *д*: *блѡђан* — *блѡд*;

ћ м. *ѡ*: *сићан* — ж. р. јдн. *сийна*;

ши или *шч* м. *ск*: *вѡшипан* — ген. јдн. *вѡска*; *дѡшчан* — *дѡска*, *ѡѡшчан* — ген. јдн. *ѡѡска*;

жд м. *зг*: *мѡждан* — ген. јдн. *мѡзга*;

шч м. *шк*: *ѡушчанѧ* — *ѡушка*.

7) Наставак *-(а)н*. а) Непостојано *а* долази само у ном. јдн. м. р. неодређеног вида: *ѡѡман* — *ѡѡмна* — *ѡѡмно*. б) Ако се основа завршава на *к, г, ц*, у изведеници долази:

ч м. *к*: *ѡблѧчан* — *ѡблѧк*, *рѡчнѧ* — *рѡка*;

ж м. *г*: *дѡжан* — *дѡг*, *зѡдружнѧ* — *зѡдруга*, *ѡбожан* — *ѡбог*;

ч м. *ц*: *ѡрѡвичан* — *ѡрѡвица*.

8) Наставак *-ев(а)н*. Место сугласника *х* из основе у изведеници долази *ш*: *дѡшѡван* — *дѡх*.

9) Наставак *-ин*. а) Ако се основа завршава на *ц*, у изведеници долази *ч* м. *ц*: *Мѡлчѧн* — *Мѡлѧца*. б) Ако се основа завршава на *к*, у изведеници долази *ч* м. *к*: *дѡвѡјчин* — *дѡвѡјка*, *мѡјчин* — *мѡјка*. Појава није доследна: *бѡкин* — *бѡка*, *сѡкин* — *сѡка*. Исп. и: *зѡдругѧ* — *зѡдруга*, *слѡгѧ* — *слѡга*, *снѡхин* — *снѡха* — што значи да, ако се основа завршава на *г, х*, у изведеници остају ови сугласници.

10) Наставак *-јасѧ*. Налазимо га у примеру *ѡѡѡјасѧ* чија се основа завршава сугласником *л*, те у изведеници м. *л* долази *љ*.

г) Гласовне ѡјаве у вези с изведеним глаголима

11. Ово су важније специфичне гласовне појаве у вези с изведеним глаголима:

1) Ако се именичка одн. придевска основа завршава на *к, г, х, ск, зг*, у глаголу изведеном наставком *-и/ѡ* долази:

ч м. *к*: *мѡчѧнѧ* — *мѡка*;

ж м. *г*: *књѡјсѧнѧ* — *књѡга*; *блѡјсѧнѧ* — *блѡг*;

ш м. *х*: довршиши — врх;
ши м. *ск*: љушиши — љуска;
жд м. *зг*: мџждиши — ген. јдн. мџга.

2) Ако се придевска основа завршава на *к*, у глаголу изведеном наставком *-а/ā* долази.

ч м. *к*: јачаши — јах.

3) Када се од свршених глагола на *и* творе учестали на *-а/ā*, долази до две промене: а) може се, али не мора, мењати самогласник корена: рџдиши — рађаши, али: љлашиши — љлаћаши; б) увек долази до промене сугласника основе и то тако што се мења:

и у *ћ*: љлашиши — љлаћаши,

д у *ђ*: рџдиши — рађаши,

си у *ши*: љушиши — љушиши,

в у *вљ*: јавиши — јављаши,

н у *њ*: гџдиши — гађаши.

4) Када се од свршених глагола на *к*, *г* и *х* творе учестали на *а/ē*, ови се сугласници мењају испред *а* и то:

к у *ц*: махне — мицаши,

г у *з*: дигне — дџаши,

х у *с*: дахне — дџаши.

5) Када се од свршених глагола творе учестали наставком *ва*, дуљи се самогласник који се налази у слогу непосредно пред *ва*: рџчаши — рџчаваши.

6) Када се од свршених глагола на *е* или *у* творе учестали наставком *ва*, не мења се сугласник испред *е* и *у* у изведеном глаголу: дџеши — дџеваши, љушиши — љушваши, дбушиши — дбушваши.

7) Када се од свршених глагола на *а* творе учестали наставком *ива-ујџ*, не мења се сугласник испред *а* у изведеном глаголу: вџаши — вџиваши, ка-заши — казиваши.

8) Од трајних се неизведених глагола творе учестали наставком *-а/ā* (вџаши од вџиши, лећаши од лећеши, носаши од носеши, хџаши од хџиши). Као што се види, у овом случају дуљи се вокал корена.

Berislav M. Nikolić

DERIVATION AND PHONETICS

S u m m a r y

The paper presents a review and analysis of the fundamental sound changes in connexion with word formation in literary (standard) modern Serbo-Croat. These changes fall into two basic categories: (1) constant and (2) occasional (specific).

Constant sound changes occur in all parts of speech in all cases when the necessary conditions are given. These include the following changes: (1) consonant assimilation by voicedness; (2) consonant assimilation by place of formation; (3) consonant reduction.

The most important occasional (specific) sound changes occur in connexion with simple nouns formed from verbs and in connexion with words derived by suffixes.

In some simple nouns formed verbs, the vowel in the root of the verb and of the noun is not identical (*brati* — *berem* — *birati* — *izbor*, etc.).

Of the sound changes occurring in connexion with words derived by suffixes, the most important are those in derived nouns, adjectives and verbs. The sound changes occurring in connexion with each of the more important suffixes were analysed separately: noun suffixes (*-ba*, *-ivo*, *-stvo*, *-anstvo*, *-urda*, *-e*, *-je*, *-ak*, *-(a)k*, *-ulj(a)k*, *-ik*, *-ka*, *-lo*, *-janin*, *-ina*, *-urina*, *-etina*, *-ština*, *-inja*, *-nje*, *-ar*, *-ara*, *-ura*, *-ište*, *-ić*, *-(a)c*, *-l(a)c*, *-ica*, *-ce*), adjective suffixes (*-av*, *-ev*, *-ov*, *-ji*, *-ski*, *-an*, *-(a)n*, *-ev(a)n*, *-in*, *-jast*) and verb suffixes (*a/e*, *iva/uje*, *a/a*, *iji*).

Berislav M. Nikolić

DERIVATION AND PHONETICS

The paper presents a review and analysis of the fundamental sound changes in connection with word formation in the (a) standard (b) dialect (c) colloquial (d) literary (e) popular (f) slang (g) jargon (h) dialectal (i) occasional (j) specific.